

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 65.012.8

Аналіз суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства**Азарова Т.В.**аспірант кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку та аудиту
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова

У статті проаналізовані категорії суб'єктів економічної безпеки, виявлені переваги та недоліки. Сформульовані рекомендації щодо побудови ефективної системи суб'єктів економічної безпеки підприємства. Обґрунтована першочергова роль персоналу підприємства як суб'єкта економічної безпеки для забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, суб'єкти забезпечення економічної безпеки, служба безпеки, персонал, вартісно-орієнтоване управління.

Азарова Т.В. АНАЛИЗ СУБЪЕКТОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье проанализированы категории субъектов экономической безопасности, выявлены преимущества и недостатки. Сформулированы рекомендации по построению эффективной системы субъектов экономической безопасности предприятия. Обоснована первоочередная роль персонала предприятия как субъекта экономической безопасности для обеспечения финансовой безопасности предприятия.

Ключевые слова: безопасность, экономическая безопасность, субъекты обеспечения экономической безопасности, служба безопасности, персонал, стоимостно-ориентированное управление.

Azarova T.V. ANALYSIS OF SUBJECTS ENSURING ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

In the article categories of subjects of the economic safety were analyzed, revealed the advantages and disadvantages. Recommendations for the construction of an effective system of enterprise economic security were suggested. Substantiates the primary role of the staff as the subject of the economic safety to ensure the financial security of the enterprise.

Keywords: security, economic security, economic security agents, security service, staff, value-based management.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку України за умов розширення недержавного сектору економіки все більш актуалізується проблема пошуку нових організаційно-правових рішень у сфері економічної безпеки, зокрема стосовно формування системи безпеки на підприємствах. Її становлення відповідає не лише інтересам підприємців – соціального прошарку, який є одним із важливих елементів формування громадянського суспільства, – але й національним інтересам України загалом. А систему економічної безпеки підприємства можна визначити як взаємопов'язану сукупність спеціальних структур, засобів, методів і заходів, які забезпечують безпеку бізнесу від внутрішніх і зовнішніх загроз. В цьому контексті актуальною темою зали-

шається дослідження формування та особливостей діяльності суб'єктів економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню суб'єктів економічної безпеки підприємств присвячували свої роботи такі вчені, як, зокрема, О. Васильєв, Л. Гнилицька, М. Копитко, В. Назаров, П. Пригунов, І. Фалінській [1–6].

Для ефективного та якісного забезпечення економічної безпеки підприємства необхідно визначитись не тільки з завданнями та об'єктами економічної безпеки, важливим питанням є визначення суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства. Через великий спектр особливостей, які притаманні діяльності та функціонуванню різних підприємств, видається неможливим визна-

чення єдиного виду суб'єкта економічної безпеки. Проте існує необхідність у систематизації інформації, побудові універсального алгоритму формування та організації діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є виокремлення та аналіз суб'єктів економічної безпеки підприємства; формування пропозицій щодо впровадження концепції вартісно-орієнтованого управління для ефективної діяльності суб'єктів економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під суб'єктом економічної безпеки розуміємо особу, групу осіб, організацію тощо, яким належить активна роль у процесі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Суб'єктів економічної безпеки можна поділити на чотири категорії:

- 1) Державна служба охорони;
- 2) приватні (недержавні) структури безпеки;
- 3) власна служба економічної безпеки;
- 4) працівники підприємства.

Державну службу охорони (ДСО) при МВС України створено для здійснення заходів охорони нерухомих об'єктів та іншого майна, зокрема вантажів, валютних цінностей, що перевозяться, інкасації, забезпечення особистої безпеки громадян на договірних засадах. ДСО підпорядкована Міністру внутрішніх справ, є єдиною централізованою системою, яку очолює Департамент Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ.

ДСО надає відповідні послуги: охорона об'єктів; охорона квартир та приміщень з особистим майном громадян; обладнання об'єктів і квартир сучасними засобами охоронно-пожежної сигналізації; централізоване спостереження за станом охоронно-пожежної сигналізації на об'єктах без виїзду групи затримання; нагляд за рухомими об'єктами; охорона стаціонарних об'єктів постами міліції охорони; охорона стаціонарних об'єктів постами цивільної охорони; забезпечення особистої безпеки фізичних осіб; охорона різних заходів; охорона та супровід туристичних груп; контроль за несенням служби відомчою охороною; реагування групи затримання на телефонний виклик; нагляд за зовнішньою цілісністю об'єктів; охорона та супровід вантажів; охорона та супровід вантажів для нерезидентів; інкасація готівки, перевезення грошових знаків, цінних паперів; охорона грошових знаків, цінних паперів та інших цінностей, які

перевозить уповноважена особа замовника; виявлення та блокування витоку інформації через закладні пристрої.

ДСО має розгалужену структуру і надає повний комплекс охоронних послуг. Вона не тільки здійснює заходи щодо охорони об'єктів, вантажів, громадян тощо, але й розробляє основні вимоги для їх захисту та нормативну документацію, що регламентує виконання охоронних функцій, а також проектування, виробництво, монтаж, експлуатацію й утилізацію технічних засобів охоронного призначення (для недержавних охоронних структур). Фактично ДСО була і залишається монополістом на ринку охоронних послуг України [1, с. 269].

Недержавний сектор безпеки складається з приватних підприємств та служб, які надають на оплатній основі послуги з охорони інтересів громадян, підприємств та організацій.

До суб'єктів недержавного сектору безпеки належать охоронні підприємства та громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону; служби безпеки суб'єктів господарювання (підприємств, установ, організацій); служби безпеки банків та фінансових установ; підприємства з виробництва технічних засобів охорони та безпеки; підприємства з надання послуг з криптографічного захисту та захисту інформації; підприємства з надання інформаційно-аналітичних послуг у галузі безпеки, а також спеціалізовані підприємства з надання інформації з конкурентної розвідки; наукові та навчальні заклади, навчальні центри, у яких готують фахівців з безпеки та охорони; детективні агентства; виробники та продавці товарів із забезпечення діяльності суб'єктів недержавної системи безпеки; громадські організації, в яких у статуті визначені відповідні напрями діяльності [2, с. 126].

Завданнями недержавної системи безпеки є охорона і захист законних прав і інтересів підприємницької структури та її співробітників; збір, аналіз, оцінка і прогнозування даних, що характеризують стан обстановки; вивчення партнерів, клієнтів і конкурентів; своєчасне виявлення можливих прагнень до підприємницької структури і його співробітників з боку джерел зовнішніх загроз безпеки; недопущення проникнення до підприємницької структури структур економічної розвідки, організованої злочинності й окремих осіб із протиправними намірами; протидія технічному проникненню в злочинних цілях; виявлення, попередження і припинення можливої

протиправної та іншої негативної діяльності співробітників господарюючого суб'єкта на шкоду його безпеки; захист співробітників підприємницької структури від насильницьких зазіхань; схоронність матеріальних цінностей і відомостей, що складають комерційну, банківську, іншу таємницю, що охороняється законом; добування необхідної інформації для найбільш оптимального вироблення управлінських рішень з питань стратегії і тактики економічної діяльності; фізична і технічна охорона будинків, споруджень, території і транспортних засобів; формування в засобах масової інформації, у партнерів і клієнтури сприятливої думки про підприємницьку структуру, що сприяє реалізації планів економічної діяльності; відшкодування матеріального і морального збитку, нанесеного в результаті неправомірних дій організацій і окремих осіб; контроль за ефективністю функціонування системи безпеки [3, с. 234].

Служба (відділ) економічної безпеки підприємства – це спеціальний підрозділ, що входить до складу організаційної структури, діяльність якого спрямована на формування належного рівня економічної безпеки та нейтралізацію основних загроз, що можуть очікувати підприємство в процесі здійснення його виробничо-господарської діяльності [4, с. 142].

Головними функціями служби економічної безпеки підприємства є охорона виробничо-господарської діяльності та захист відомостей, що є комерційною таємницею підприємства; організація роботи з правового та інженерно-технічного захисту комерційних таємниць підприємства; запобігання необґрунтованому допуску й доступу до відомостей, які становлять комерційну таємницю; організація спеціального діловодства, яке унеможлиблює одержання відомостей, віднесених до комерційної таємниці; виявлення та локалізація можливих каналів витоку конфіденційної інформації в процесі діяльності та екстремальних ситуацій; створення і організація такого режиму безпеки всіх видів діяльності, які б виключали зустрічі, переговори й наради в рамках ділового співробітництва підприємств з іншими партнерами; забезпечення охорони приміщень, устаткування, офісів, продукції та технічних засобів, необхідних для виробничої або іншої діяльності; організація особистої безпеки керівництва та провідних менеджерів і спеціалістів підприємства; оцінювання маркетингових ситуацій та неправомірних дій конкурентів і зловмисників; підбір та перевірка персоналу підпри-

ємства за ознаками благонадійності та компетентності; проведення моніторингу загроз і ризиків, виявлення їх факторів та джерел, здійснення превентивного впливу на них відповідно до чинного законодавства України; інформування керівника підприємства про факти зловживань, інші правопорушення з боку працівників підприємства та організація проведення службових розслідувань; організація взаємодії та координація роботи з державними правоохоронними органами та недержавними охоронними структурами щодо захисту інтересів підприємства від посягань злочинних елементів, сприяння попередженню, викриттю та припиненню злочинних дій у фінансовій сфері; у разі необхідності захисту працівників підприємства під час виконання ними службових обов'язків організація взаємодії з відповідними підрозділами Міністерства внутрішніх справ України для практичного вирішення цих питань згідно з чинним законодавством; створення умов безпечного функціонування підприємства, протидія незаконній діяльності корумпованих осіб та організованій злочинності.

Структура служби економічної безпеки підприємства може бути різною залежно від цілей та завдань, які покладає на неї підприємство. Необхідно відзначити, що важливий вплив на формування служби економічної безпеки мають розмір та фінансові можливості підприємства.

Працівники та керівники підприємства також є суб'єктами економічної безпеки, тому що більшу частину функцій служби економічної безпеки можуть забезпечувати працівники на окремих посадах або підрозділи підприємства без формування окремої служби.

Звичайно, кожна категорія суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства має свої переваги та недоліки, а також особливості задіяння (табл. 1).

Формування системи суб'єктів економічної безпеки на підприємстві перш за все залежить від його розміру (мале, середнє, велике). Зазвичай малі підприємства не можуть мати власну систему безпеки через відсутність достатньої кількості ресурсів та коштів для її утримання. На малих підприємствах економічна безпека зводиться до виконання функцій охорони, мінімального юридичного забезпечення господарських питань.

З розвитком діяльності суб'єкта господарювання та зі збільшенням його доходів зростає не тільки можливість створення служби економічної безпеки, але й необхідність цієї

міри через зростання кількості загроз. Тобто спочатку функції суб'єктів можуть покладатися на підрозділи підприємства, а для фізичної безпеки можуть залучатися державні та недержавні структури.

Для великого підприємства характерна наявність служби економічної безпеки як окремого підрозділу з чітко сформованими завданнями, функціями та компетентним кадровим складом. Ефективна взаємодія внутрішніх служб з зовнішніми суб'єктами економічної безпеки.

На жаль, жодна з представлених категорій не може в повному обсязі забезпечувати

достатній рівень економічної безпеки за всіма її складовими. Для максимальної ефективності необхідне поєднання представлених категорій суб'єктів економічної безпеки, що дасть змогу забезпечити високий рівень економічної безпеки за всіма складовими.

Проаналізувавши всі переваги та недоліки суб'єктів забезпечення економічної безпеки, а також їх вплив на складові безпеки (рис. 1), можемо зробити такі висновки: державна служба охорони забезпечує ефективний та кваліфікований захист матеріальних цінностей та інформації, доступна як для малих підприємств з обмеженим капіталом, так і

Таблиця 1

Переваги та недоліки суб'єктів забезпечення економічної безпеки

Категорія суб'єкта економічної безпеки	Переваги	Недоліки
Державна служба охорони	<ul style="list-style-type: none"> – наявність спеціалізованих технічних засобів та кваліфікованих кадрів для забезпечення фізичної та інформаційної безпеки; – великий спектр послуг для забезпечення фізичної безпеки. 	<ul style="list-style-type: none"> – низький рівень надійності та довіри; – відсутність безпосередньо прямої зацікавленості; – нестабільна та висока вартість послуг; – відсутність можливостей забезпечення фінансової безпеки.
Приватні (недержавні) структури безпеки	<ul style="list-style-type: none"> – наявність спеціалізованих технічних засобів та кваліфікованих кадрів для забезпечення безпеки; – великий спектр послуг для забезпечення безпеки; – максимально кваліфіковані послуги у забезпеченні фізичної, інформаційної, ринкової, політико-правової, інтелектуально-кадрової безпеки. 	<ul style="list-style-type: none"> – низький рівень надійності та довіри; – відсутність безпосередньо прямої зацікавленості; – нестабільна та висока вартість послуг; – необхідність залучення різних фірм для забезпечення всіх видів безпеки; – відсутність можливостей забезпечення фінансової безпеки.
Власна служба економічної безпеки	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення економічної безпеки за всіма складовими; – пряма підпорядкованість керівництву підприємства, висока можливість контролю; – високий рівень кваліфікації з питань забезпечення економічної безпеки; – можливість використання спеціалізованих технічних засобів. 	<ul style="list-style-type: none"> – необхідність формування окремих фондів для фінансування діяльності; – дорожня утримання; – відсутня можливість у створенні економічних вигід діяльності підприємства; – постійна необхідність підвищення кваліфікації працівників СЕБ.
Персонал підприємства	<ul style="list-style-type: none"> – висока мотивація персоналу у позитивному кінцевому результаті; – відсутність необхідності формування окремих фондів для фінансування діяльності; – забезпечення фінансової безпеки; – можливість повноцінного контролю з боку власників; – можливість забезпечувати економічну безпеку за всіма складовими. 	<ul style="list-style-type: none"> – низький рівень кваліфікації з питань забезпечення економічної безпеки; – недостатня кількість спеціалізованих технологічних засобів для забезпечення безпеки.

для великих підприємств. Недержавні структури безпеки надають широкий спектр послуг, мають високу кваліфікацію та спеціалізовані

ресурси для якісного виконання функцій з забезпечення високого рівня економічної безпеки підприємств. Проте послуги таких служб

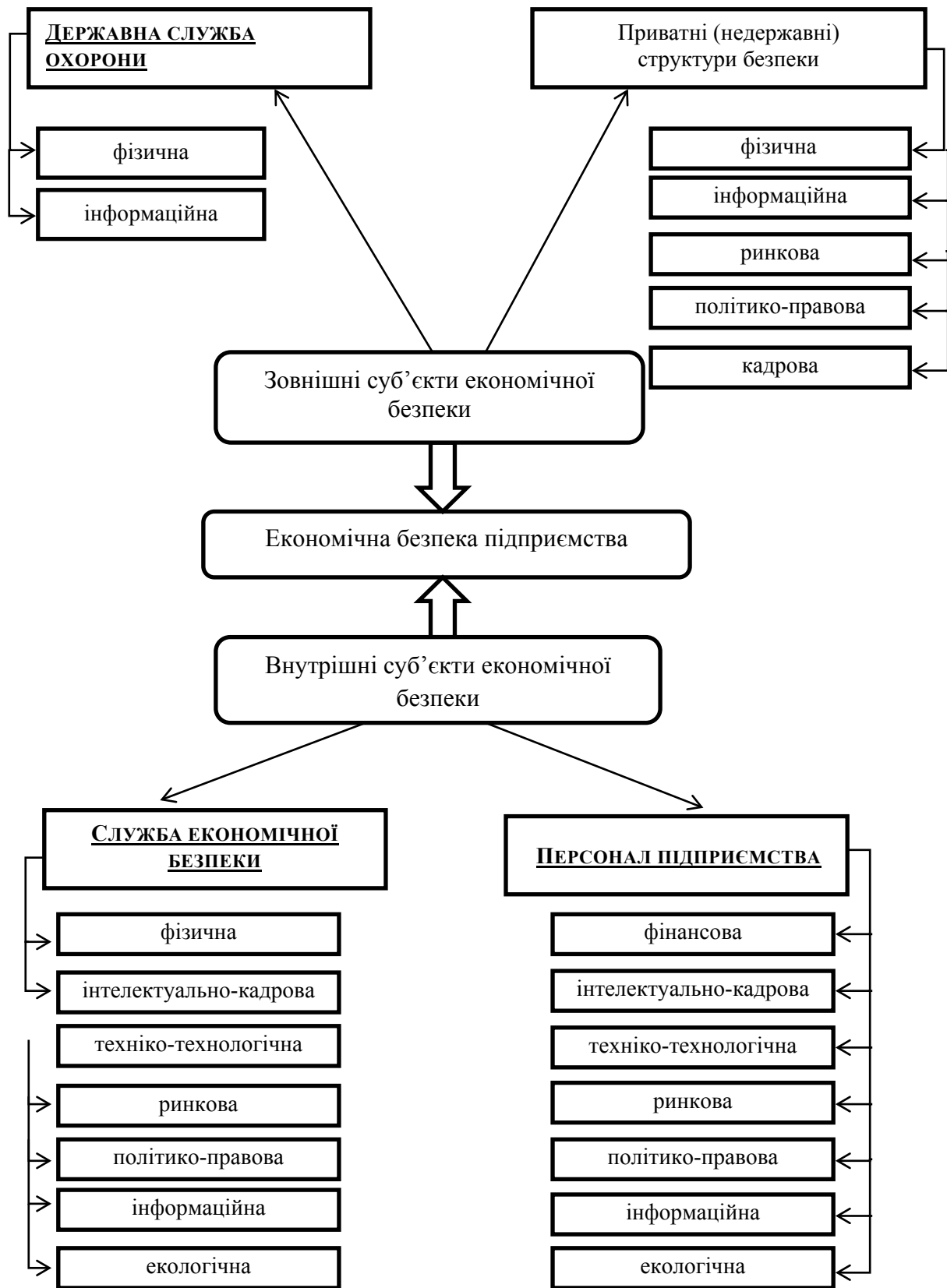

Рис. 1. Взаємозв'язок суб'єктів та складових економічної безпеки підприємства

досить дорогої, а для забезпечення всіх складових економічної безпеки необхідно звертатись до різних служб з відповідною компетенцією. Для підприємств з невеликим капіталом недоцільно та економічно не вигідно користуватися послугами таких структур. Натомість середні та великі підприємства за необхідністю мають користуватися послугами недержавних структур безпеки задля отримання максимально кваліфікованої допомоги.

Найбільш ефективним для забезпечення високого рівня економічної безпеки підприємства є створення окремої служби, яка входить у структуру підприємства; це забезпечує наявність високого рівня кваліфікації та професіоналізму, можливість користуватися спеціалізованими технічними засобами для забезпечення безпеки, якісно організувати фізичний захист, є можливість повністю адаптувати службу безпеки відповідно до потреб та завдань конкретного підприємства, а також здійснювати постійний контроль за роботою служби. Проте суттєвим недоліком цього виду суб'єкта економічної безпеки є необхідність забезпечення його утримання та фінансування за рахунок пошуку додаткових власних коштів підприємства (рис. 1).

Персонал підприємства у ролі суб'єкта забезпечення економічної безпеки сприймається неоднозначно. Так, у своїй роботі [5, с. 122] П. Пригунов підкреслює, що 80% злочинів на підприємстві кояться представниками вищої та середньої ланки управління підприємством, тобто його топ-менеджментом. Проте Л. Гнилицька [6, с. 63–102] відводить суттєву роль персоналу та окремим відділам підприємства у забезпеченні економічної безпеки.

На наш погляд, персонал підприємства як категорія суб'єктів економічної безпеки має

найбільшу перевагу поміж розглянутих через безпосередню участь у господарській діяльності підприємства. Персонал підприємства є єдиним видом суб'єкта економічної безпеки, який бере безпосередню участь у забезпеченні фінансової безпеки підприємства.

Вважаємо, що за допомогою дотримання основних засад концепції вартісно-орієнтованого управління вдасться мінімізувати ризики, які пов'язують з персоналом підприємства як суб'єкта економічної безпеки та підвищить рівень фінансової складової економічної безпеки підприємства, створить можливість формування фінансових ресурсів для забезпечення інших складових безпеки.

Висновки з цього дослідження. У статті виокремлено та охарактеризовано основні види суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємства, проаналізовано їх переваги та недоліки. Виявлено, що своєчасно створена в організаційній структурі служба безпеки, а також чітко поставлені перед нею завдання щодо забезпечення економічної безпеки дадуть змогу керівництву господарюючого суб'єкта не тільки забезпечити дотримання пропускового режиму і фізичну охорону організації, але й вести корпоративну розвідку, проводити аналітичну роботу, удосконалювати систему інформаційного захисту тощо. Обґрунтовано, що першочерговим є забезпечення фінансової безпеки підприємства його персоналом, щоб забезпечити економічну, екологічну, науково-технічну, кадрову, пожежну та інші види безпеки.

У подальших дослідженнях доцільно приділити увагу більш детальному розкриттю функцій концепції вартісно-орієнтованого управління для побудови ефективної структури та діяльності суб'єктів економічної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фалинский И. Формирование системы мониторинга состояния региональной теневой экономики / И. Фалинский // Инновации и инвестиции. – 2015. – № 5. – С. 268–275.
2. Структуризація механізму забезпечення безпеки підприємства як інструменту формування організаційно-управлінської моделі сталого розвитку економіки України / [З. Живко, М. Копитко, О. Баворовська] // Актуальні проблеми сталого розвитку економіки України : [колективна монографія Львівського державного університету внутрішніх справ] ; за ред. Р. Тринька, Я. Піцура – Львів : Ліга-Прес, 2014. – 508 с.
3. Назаров В. Деякі аспекти забезпечення безпеки підприємницької діяльності / В. Назаров // Недержавна система безпеки підприємництва як складова національної безпеки України : збірник наукових праць. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – С. 230–237.
4. Васильєв О. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств / О. Васильєв, В. Мейта // Економічний аналіз : зб. наук. праць / редкол.: С. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Т. 14. – № 1. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – С. 138–145.

5. Пригунов П. Сучасні підходи до визначення суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємств / П. Пригунов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 11. – С. 120–125. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2013_11_27.

6. Гнилицька Л. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства : [монографія] / Л. Гнилицька. – К. : КНЕУ, 2012. – 305 с.